

Nowe stanowiska rzadziej spotykanych przedstawicieli wodnych chrząszczy (*Coleoptera: Dytiscidae, Spercheidae, Hydrophilidae*) w Polsce

New localities of some rare water beetles (*Coleoptera: Dytiscidae, Spercheidae, Hydrophilidae*) in Poland

MAREK PRZEWOŹNY¹, KRZYSZTOF LUBECKI²

¹ Os. Czecha 72/19, 61-289 Poznań, e-mail: marekprzewozny@poczta.onet.pl

² ul. Modrzewiowa 5, 66-004 Racula, e-mail: krlub@esculap.pl

ABSTRACT: The paper presents new records of some rare as well as some endangered species of water beetles in Poland.

KEY WORDS: water beetles, *Coleoptera, Dytiscidae, Spercheidae, Hydrophilidae*, new localities, Poland.

Wodne chrząszcze są grupą owadów, które pomimo znacznego zintensyfikowania badań faunistycznych i ekologicznych nad nimi, nadal są dalekie od dostatecznie dobrego rozpoznania ich rozmieszczenia na terenie naszego kraju. Poznane są przy tym bardzo nierównomiernie i to zarówno pod względem poszczególnych rodzin jak i poszczególnych krain Polski. Praca ta ma na celu uzupełnienie danych o kilku rzadko lub bardzo rzadko spotykanych, a także zagrożonych gatunkach.

Materiał jeśli nie zaznaczono inaczej był zbierany przez drugiego z autorów i znajduje się także w jego kolekcji; za przekazanie pozostałych okazów chrząszczy autorzy dziękują następującym osobom: Małgorzacie i Markowi BUNALSKIM, Zofii KLUSZYŃSKIEJ, Tomaszowi MAJEWSKIEMU, Robertowi MATUSIAKOWI, Andrzejowi MELKE i Piotrowi PIOTROWSKIEMU.

DYTISCIDAE

Oreodytes sanmarkii (C. R. SAHLBERG, 1826)[= *Oreodytes rivalis* (GYLLENHAL, 1827)]

- Sudety Zachodnie: Karkonosze (pogórze) (WS43), strumyk przy drodze pod Reglami, 2 VII 1992, 1 ex.; Karkonoski Park Narodowy (WS52), 26 IX 1992, 2 exx., zatoka potoku Łomnica przy „Domku Myśliwskim”, dno piaszczyste;
- Bieszczady: Ustrzyki Górne (FV14), 27 VIII 1989, 1 ex., nie zarośnięty roślinnością wodną i błotną odcinek leśnego strumienia; Zatwarnica (FV06), 17 V 1990, 1 ex., prostokątny wypełniony wodą dół na wysypisku śmieci.

Rzadko poławiany gatunek borealno-górski. W Polsce podawany głównie z gór i pogórzy, gdzie jest poławiany w czystych strumieniach (BURAKOWSKI i in. 1976). Dane z większości krain są dość stare, natomiast w ostatnich latach wykazany został nieoczekiwanie (ze względu na jego borealno-górskie rozmieszczenie) z Wejherowa na Pobrzeżu Bałtyku (BURAKOWSKI i in. 1976; PAWŁOWSKI i in. 1994; KUBISZ, SZAFRANIEC 2003; PRZEWOŻNY, BUCZYŃSKI w druku).

Nebrioporus airumulus rybinskii (KINEL, 1936)

- Roztocze: Obroc ad Zwierzyniec (FB40), 10 VI 1989, 1 ex., rzeka Wieprz (przy brzegu); Zwierzyniec - Wywłoczka (FB30), 10 VI 1989, 1 ex., rzeka Wieprz.

W Polsce jeden z najrzadszych gatunków pływaków, niezmiernie rzadko poławiany, znany dotychczas z zaledwie dwóch stanowisk. Podawany był przez długi czas tylko z Przemyśla na podstawie starych danych (BURAKOWSKI i in. 1976). Niedawno także wykazany z Wyżyny Lubelskiej z kopalni węgla kamiennego „Bogdanka” (KOWALIK, BUCZYŃSKI 2003). W Polsce przebiega jego zachodnia granica zasięgu. W „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” (PAWŁOWSKI i in. 2002) zaliczony do kategorii CR – gatunków krytycznie zagrożonych. Podane nowe stanowiska świadczą, iż populacja tego pływaka nadal utrzymuje się w granicach naszego kraju. Chrząszcz nowy dla Roztocza.

Rhantus consputus (STURM, 1834)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Droszków ad Zielona Góra (WT35), 5 VI 1981, 1 ex., duży staw, wśród roślin; Nowa Sól (WT43), 3 V 1990, 1 ex., rzeka Czarna, czysty, zarośnięty odcinek powyżej ujścia ścieków.

Jeden z najrzadziej poławianych i wykazywanych gatunków z rodzaju *Rhantus* DEJ. w Polsce. Dotychczas wykazywany z 9 krain, jednak większość tych danych pochodzi z pierwszej połowy XX wieku; w ostatnim czasie wyka-

zano go z zaledwie 3 nowych stanowisk na Podlasiu i Wyżynie Lubelskiej (BURAKOWSKI i in. 1976; MIELEWCZYK 1998; BUCZYŃSKI, PRZEWOŻNY 2002; BUCZYŃSKI 2003).

Rhantus incognitus R. SCHOLZ, 1927

– Puszcza Białowieska: Budy (FD84), 4 IX 1985, 1♂, rów melioracyjny na łące.

Gatunek o ograniczonym zasięgu występowania w Europie. W Polsce ograniczony zasięgiem do wschodnich krain, wykazywany z zaledwie trzech: Pojezierza Mazurskiego, Puszczy Białowieskiej i Wyżyny Lubelskiej (BUCZYŃSKI 2001). W „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” (PAWŁOWSKI i in. 2002) zaliczony do kategorii EN – gatunków zagrożonych.

Hydaticus aruspex CLARK, 1864

[= *Hydaticus laevipennis* THOMSON, 1867]

– Puszcza Białowieska: Grudki ad Białowieża (FD94), 2 IX 1985, 1♂ 1♀, płytki błotnisty staw ze skrzypami; Białowieża (FD94), 3 IX 1985, 1♀, rzeka Narewka, przy brzegu wśród roślin.

Gatunek w Polsce dość rzadko poławiany i wykazywany, znany tylko z 6 krain północnych i północno-wschodnich; w ostatnich latach wykazany z trzech stanowisk na Nizinie Mazowieckiej i Podlasiu (BURAKOWSKI i in. 1976; BUCZYŃSKI, STANIEC 1998; BUCZYŃSKI, PIOTROWSKI 2002; BIESIADKA, PAKULNICKA 2004).

Dytiscus circumflexus FABRICIUS, 1801

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Kalisz (BC93), 26 X 1986, 1♀, leg. P. PIOTROWSKI; Dzierawy ad Koło (CC38), 13 VI 1997, 1♂, leg. R. MATUSIAK.

Gatunek w Polsce rozprzestrzeniony prawie na całym obszarze kraju, lecz poławiany sporadycznie i wykazywany bardzo rzadko, a większość danych dotyczy dawnych odnotowań (BURAKOWSKI i in. 1976). W ostatnich latach tylko raz ponownie wykazany (TRZECIAK 2002), z czego można wnioskować, iż ten gatunek jest w naszym kraju coraz rzadszy.

Dytiscus lapponicus GYLLENHAL, 1808

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Lipa ad Oborniki (XU23), 4 V 1986, 4♀♀, oraz larwy III stadium, torfianki „Chlebowo”.

Gatunek o borealno-górskim rozmieszczeniu w Europie, w Polsce wykazywany tylko z 3 północnych krain: Pobrzeża Bałtyku, Pojezierza Pomorskiego i Pojezierza Mazurskiego. Tyrfofil związany głównie torfowiskami sfagnowymi. W ostatnich latach wykazywany bardzo rzadko (BURAKOWSKI

i in. 1976; BUCZYŃSKI, PRZEWOŹNY w druku). Powyższe stanowisko jest najdalej na południe wysuniętym w naszym kraju, potwierdza ono również silne przywiązanie tego gatunku do torfowisk sfagnowych (BUCZYŃSKI, PRZEWOŹNY w druku). W „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” (PAWŁOWSKI i in. 2002) zaliczony do kategorii VU – gatunków narażonych. Aktualnie w Polsce objęty ochroną gatunkową (Rozporządzenie... 2004). Gatunek nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Dytiscus latissimus LINNAEUS, 1758

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Bujnow ad Sieradz (CB39), 5 X 1986, 1♂, leg. Z. KLUSZYŃSKA.

Ten duży, charakterystyczny pływak w ostatnich latach wyraźnie ustępuje z terenów Polski. Dawniej wykazywany z prawie całego obszaru Polski i z wielu stanowisk (BURAKOWSKI i in. 1976), obecnie jest coraz rzadszy i nieczęsto spotykany. W ostatnich latach wykazany z zaledwie trzech nowych stanowisk z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, Pojezierza Pomorskiego i Podlasia (CERBIN 1997; KLUKOWSKA, TOŃCZYK 2002; BUCZYŃSKI, PIOTROWSKI 2002). Jest gatunkiem silnie zagrożonym. W „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce” (PAWŁOWSKI i in. 2002) zaliczony do kategorii VU – gatunków narażonych. Podobnie jak poprzedni, objęty jest w Polsce ochroną gatunkową (Rozporządzenie... 2004).

Dytiscus semisulcatus (O. F. MÜLLER, 1776)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Gądków ad Rzepin (VT99), 27 VI 1980, 1♂ 1♀, zarośnięty staw na łące kośnej.

W Polsce jeden z rzadziej wykazywanych gatunków pływaków, znany z 10 krain; w ostatnich latach brak było nowych doniesień o tym gatunku (BURAKOWSKI i in. 1976). Po raz ostatni wykazano ten gatunek z Pobrzeża Bałtyku w latach 70. XX wieku (KORNOBIS 1979).

SPERCHEIDAE

Spercheus emarginatus (SCHALLER, 1783)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Koło (CC38), 19 III 1982, 1 ex., na roślinności wodnej, leg. T. MAJEWSKI; Poznań - Dębina (XU30), 26 IV 1986, 5 exx., na piaszczystej drodze, między odstojnikami wody, leg. M. et M. BUNALSCY; Kalisz (BC93), 27 III 1988, 1 ex., leg. A. MELKE.

Gatunek występujący najprawdopodobniej w całej Polsce, lecz nadzwyczaj rzadko podawany. W dawnych publikacjach wymieniany niezmiernie rzadko – obecnie ilość nowych jego stanowisk znacznie wzrosła (BUCZYŃSKI, PRZEWOŹNY w druku). W „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagro-

zonych w Polsce” (PAWŁOWSKI i in. 2002) zaliczony do kategorii CR – gatunków krytycznie zagrożonych.

HYDROPHILIDAE

Hydrochara flavipes (STEVEN, 1808)

– Bieszczady: Dwernik (FV15), 14 VII 1982, 1 ex.

W Polsce gatunek bardzo rzadki znany jak dotychczas z zaledwie trzech pewnych stanowisk w Tatrach, Beskidzie Zachodnim i na Wyżynie Lubelskiej (MIELEWCZYK 1990; TRZECIAK 2000; PRZEWOŻNY i in. w druku). Dane dotyczące pozostałych trzech stanowisk pochodzą z lat 20. XX wieku (BURAKOWSKI i in. 1976). Chrząszcz ten jest rozprzestrzeniony głównie na południu Europy, a w Polsce osiąga najprawdopodobniej północną granicę zasięgu (GALEWSKI 1990). Gatunek nowy dla Bieszczadów.

SUMMARY

Water beetles are still insufficiently known in Poland. The paper presents new Polish localities of 11 species from the families: *Dytiscidae*, *Spercheidae* and *Hydrophilidae*. Five of the species are endangered in Poland: *Nebrioporus airumlus rybinskii*, *Rhantus incognitus*, *Dytiscus lapponicus*, *D. latissimus* and *Spercheus emarginatus*. *Dytiscus lapponicus* and *D. latissimus* are protected by law in Poland. *Nebrioporus airumlus rybinskii* is hereby reported for the first time from the Roztocze region, and *Hydrochara flavipes* is new for Bieszczady Mts.

PIŚMIENNICTWO

- BIESIADKA E., PAKULNICKA J. 2004: Chrząszcze wodne (*Coleoptera*) Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi. [W:] Badania ważek, chrząszczy i chruścików na obszarach chronionych. II Krajowe Sympozjum Odonatologiczne, XXIX Sympozjum Sekcji Koleopterologicznej PTE, III Seminarium Trichopterologiczne, Urszulin, 21–23.05.2004. Streszczenia referatów, komunikatów i posterów: 7-8.
- BU CZYŃSKI P. 2001: New records of *Rhantus incognitus* R. SCHOLZ in Poland with comments on its distribution and habitat preferences (*Coleoptera: Dytiscidae*). Pol. Pismo ent., **70**: 253-257.
- BU CZYŃSKI P. 2003: Nowe stanowiska *Rhantus consputus* (STURM, 1834) (*Coleoptera: Dytiscidae*) z Wyżyny Lubelskiej. Wiad. entomol., **21** (4): 249.
- BU CZYŃSKI P., PIOTROWSKI W. 2002: Materiały do poznania chrząszczy wodnych (*Coleoptera*) Poleskiego Parku Narodowego. Parki nar. Rez. Przyr., **21** (2): 185-194.
- BU CZYŃSKI P., PRZEWOŻNY M. 2002: Wodne chrząszcze (*Coleoptera*) Krzczonowskiego Parku Krajobrazowego. Parki nar. Rez. Przyr., **21** (3): 283-297.
- BU CZYŃSKI P., PRZEWOŻNY M. w druku: Uwagi o niektórych chrząszczach wodnych (*Coleoptera: Gyrinidae, Haliplidae, Dytiscidae, Spercheidae, Hydrophilidae*) uważanych za zagrożone w Polsce. Wiad. entomol., **24**.

- BUCZYŃSKI P., STANIEC B. 1998: Waloryzacja godnego ochrony torfowiska Krugłe Bagno (Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie) w oparciu o wybrane elementy jego fauny. *Rocz. nauk. Pol. Tow. Ochr. Przyr. „Salamandra”*, 2: 95-107.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1976: Chrząższe *Coleoptera* – *Adephaga* prócz *Carabidae*, *Myxophaga*, *Polyphaga*: *Hydrophiloidea*. *Kat. Fauny Pol.*, Warszawa, XXIII, 4: 1-307.
- CERBIN S. 1997: Stanowisko *Dytiscus latissimus* LINNAEUS, 1758 (*Coleoptera*: *Dytiscidae*) w Wielkopolskim Parku Narodowym. *Wiad. entomol.*, 16 (2): 119.
- GALEWSKI K. 1990: Chrząższe (*Coleoptera*), Rodzina: Kałużnicowate (*Hydrophilidae*). *Fauna Słodk. Pol.*, Warszawa, 10A: 1-261.
- KLUKOWSKA M., TOŃCZYK G. 2002: Materiały do znajomości bezkręgowców wodnych Tucholskiego Parku Krajobrazowego. [W:] ŁAWRYNOWICZ M., RÓZGA B. (red.): *Tucholski Park Krajobrazowy 1985–2000, stan poznania*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź: 441-450.
- KORNOBIS S. 1979: Chrząższe (*Coleoptera*) zbiorników wodnych Wolina i południowo-wschodniej części Uznamu. *Bad. Fizjogr. Pol. Zach.*, C, 32: 19-44.
- KOWALIK W., BUCZYŃSKI P. 2003: Beetles (*Coleoptera*) of saline waters from „Bogdanka” stone soal mine (South-Eastern Poland). *Acta agrophysica*, 1 (1): 115-121.
- KUBISZ D., SZAFRANIEC S. 2003: Chrząższe (*Coleoptera*) masywu Babiej Góry. [W:] WOŁOZYN B. W., WOŁOZYN D., CELARY W. (red.): *Monografia Fauny Babiej Góry*: 163-221.
- MIELEWCZYK S. 1990: Kałużnik żółtonogi, *Hydrophilus flavipes* STEVEN, 1808 (*Coleoptera*, *Hydrophilidae*) w Tatrach Polskich. *Przeł. zool.*, 34 (2–3): 281-282.
- MIELEWCZYK S. 1998: Materiały do znajomości entomofauny wodnej (*Odonata*, *Heteroptera*, *Coleoptera*) stawów rybnych pod Siedlcami jako proponowanego rezerwatu „Rybarkówka”. *Roczn. nauk. Pol. Tow. Ochr. Przyr. „Salamandra”*, 2: 109-118.
- PAWŁOWSKI J., KUBISZ D., MAZUR M. 2002: *Coleoptera* Chrząższe. [W:] GŁOWACIŃSKI Z. (red.): *Czerwona lista Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce*. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 88-110.
- PAWŁOWSKI J., MAZUR M., MŁYNARSKI J. K., STEBNICKA Z., SZEPTYCKI A., SZYMCZAKOWSKI W. 1994: Chrząższe (*Coleoptera*) Ojcowskiego Parku Narodowego i terenów ościennych. *Ojcowski Park Narodowy, Ojców*. 247 ss.
- PRZEWOŹNY M., BUCZYŃSKI P. w druku: Pierwsze stwierdzenie *Oreodytes sanmarkii* (C. R. SAHLBERG, 1826) (*Coleoptera*: *Dytiscidae*) na stanowisku niżowym w Polsce. *Wiad. entomol.*, 24.
- PRZEWOŹNY M., BUCZYŃSKI P., MIELEWCZYK S. w druku: Chrząższe wodne (*Coleoptera*: *Adephaga*, *Hydrophiloidea*, *Dryopoidea*) doliny Bugu w województwie lubelskim (południowo-wschodnia Polska). *Nowy Pam. Fizjogr.*
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną. *Dz. U.*, Warszawa, 220, poz. 2237.
- TRZECIAK A. 2000: Nowe stanowisko *Hydrochara flavipes* (STEVEN) (*Coleoptera*: *Hydrophilidae*) w Beskidzie Zachodnim. *Wiad. entomol.*, 19 (1): 53.
- TRZECIAK A. 2002. Materiały do Poznania *Dytiscidae*, *Halipilidae* i *Gyrinidae* (*Coleoptera*) Ciężkowicko-Rożnowskiego Parku Krajobrazowego. *Wiad. entomol.*, 21 (2): 121-122.